

УДК-

Галатир В.В.

Науковий співробітник

Державного архіву Хмельницької області,

м.Хмельницький

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НА ПРАВОБЕРЕЖЖІ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П.СКОРОПАДСЬКОГО У ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ.

Автор зробив спробу показати спектр наявних документальних джерел з проблеми формування і функціонування місцевих органів самоврядування в Правобережній Україні у період гетьманування П.Скоропадського в державних архівах України

Ключові слова: Джерела, Правобережна Україна, Гетьманат, архівні фонди.

Неодмінною запорукою об'єктивного дослідження будь-якої історичної проблеми та здійснення відповідних висновків є детальне вивчення його джерельної бази, опрацювання її архівної складової. Загалом архівні фонди є історично створеною і постійно наповнюваною сукупністю архівних документів, що відображають матеріальне і духовне життя суспільства, мають історичне, наукове, соціальне, економічне, політичне, культурне значення, являються невід'ємною частиною історико-культурної спадщини народів та за інформативним потенціалом відкривають можливість для повного відтворення відповідного фрагмента минулого. Постановка питання в даній площині, наукове узагальнення та переосмислення практичного досвіду роботи місцевої влади в 1918 році дозволить уникнути помилок та прорахунків у подальшому процесі державотворення, організації та функціонування місцевого самоврядування України на сучасному етапі.

Загалом джерельній базі вказаної проблематики присвячені окремі праці Р. Пирога [1], [2], А. Малика [3], А. Антонишина [4], та ін. Однак вони не містять комплексного дослідження проблеми. У зв'язку з цим метою нашої статті є безпосереднє висвітлення фондів державних архівів України в яких міститься інформація про становлення та діяльність місцевих органів державної влади на Правобережжі у період Гетьманату П.Скоропадського.

Забезпечуючи довічне збереження і використання документів державні архіви України сприяють формуванню у дослідника власних демократичних поглядів на проблему, оцінку суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, дають змогу відчутти дух епохи. Документальні свідчення формування та діяльності владних структур на Правобережжі у 1918 р. насамперед широко представлені у фондах центральних та обласних архівів України.

Найбільше інформації по проблемі міститься у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України), документи про антигетьманський рух знаходяться в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (ЦДІАК України). Також цінні матеріали стосовно теми дослідження знаходяться в Державному архіві Вінницької області (ДАВО), Державному архіві Житомирської області (ДАЖО), Державному архіві Київської області (ДАКО), Державному архіві Хмельницької області (ДАХО). Найбільший інтерес у цьому плані викликають фонди губерніяльних та повітових старост: «Подільський губернський староста» (ф.1793), «Волинський губернський староста» (ф.3616), «Київський губернський староста» (ф.3598), «Проскурівський повітовий староста» (ф.3625), «Новоград-Волинський повітовий староста» (ф.1512), «Дубнівський повітовий староста» (ф.1852), «Гайсинський повітовий староста» (ф.2026) – ЦДАВО України; «Київський губернський староста» (ф.2797), «Київський повітовий староста» (ф.2794) – ДАКО; «Подільський губернський староста» (ф.Р-1543) - ДАВО; «Волинський губернський староста» (ф.Р-1644) – ДАЖО; «Подільський губернський староста» (ф.Р-270) - ДАХО.

Вони містять матеріали з усіх сфер життя Правобережних губерній: накази про призначення й звільнення службовців [5], асигнування державних коштів [6], соціально-економічні перетворення, селянсько-повстанський та робітничий рухи [7], звіти, доповіді, повідомлення, оголошення, розпорядження старост про становище і організацію роботи у повітах і губерніях [8], [9], особові справи старост та їх заступників, документи про грабунки поміщицьких

угідь, вирубку лісів [10], ротацію верхівки місцевого керівництва та їх заходи [11]. В них нараховуються сотні постанов, розпоряджень, обіжників, наказів, циркулярів, інструкцій центральних відомств щодо діяльності своїх представників у губерніях. Дуже часто згадані матеріали повторюються в різних обласних архівах у вигляді копій за підписом губерніальних старост на ім'я повітових старост, розпоряджень, розісланих керівниками губерній до повітів.

Інформація про діяльність органів місцевого самоврядування на волосному рівні міститься у фондах «Ярмолинецької волосної народної управи Подільської губернії» (ф.433), «Красилівської волосної народної управи Таращанського повіту Київської губернії» (ф.612), «Христинівської волосної народної управи Уманського повіту Київської губернії» (ф.1480), «Вендичанської волосної народної управи Могилів-Подільського повіту Подільської губернії» (ф.1514), «Жаданівської волосної управи Липовецького повіту Київської губернії 1918 р.» (ф.1646) – ЦДАВО України; «Ладижинської волосної народної управи» (ф.Р-3868), «Кіблицької волосної народної управи» (ф.Р-4242) – ДАВО; «Маківської волосної народної управи» (ф.Р-261), «Рахновецького волосного військового комісара Ново-Ушицького повіту Подільської губернії» (ф.Р-3205) – ДАХО; заходи та рішення міських управ знаходяться в фондах «Вінницької міської управи» (ф.Д-230), «Могилів-Подільської міської управи» (ф.Д-37), «Гайсинської міської управи» (ф.Д-286), «Вінницької міської думи» (ф.Д-262) – ДАВО; «Переяславської міської управи» (ф.Р-534) – ДАКО. У фондах земських управ розкривається суть діяльності місцевих органів та їх боротьба за утвердження власних прав, процес ревізії народних управ, фінансові та майнові зловживання членів цих управ. До них належать фонди «Вінницької повітової земської управи» (ф.Д-255), «Ольгопільської повітової земської управи» (ф.Д-357), – ДАВО; значно менше даних знаходиться у фондах «Київської губерніальної земської управи» (ф.Р-1240), «Переяславської повітової земської управи» (ф.Р-912), «Таращанської повітової земської управи» (ф.Р-916), «Київської повітової земської управи» (ф.Р-

1239) – ДАКО; Діяльність управ на губернському рівні висвітлюється у фонді «Подільської губернської народної управи» (ф.Р-260) – ДАХО.

В таких фондах як «Київський столичний отаман Української Держави» (ф.2619), «Рада Міністрів Української Держави» (ф.1064) – ЦДАВО України, міститься інформація про становлення та функції окремої адміністративної посади – столичного отамана, матеріали протоколів засідань Ради Міністрів та Малої Ради Міністрів, державотворчу роботу у напрямку створення мережі адміністративної влади на місцях [12].

У фонді «Міністерство внутрішніх справ Української Держави» (ф.1216) ЦДАВО України розкривається зміст діяльності гетьманського уряду по відновленню порядку та спокою в країні, відтворюється організаційна і законотворча діяльність цього відомства, якому безпосередньо підпорядковувалися місцеві органи влади та самоврядування, містяться звіти губернських старост про ситуацію в губерніях. Найбільшу цінність становить листування департаментів МВС з губернськими старостами та столичним отаманом по різних справах та суспільній і політичній ситуаціях, що склалися на місцях. Невелика кількість справ фонду містить документи про персональний склад і діяльність органів місцевого самоврядування [13].

У фонді «Міністерство фінансів Української Держави» (ф.2199) ЦДАВО України містяться документи щодо фінансового забезпечення державних проектів, спрямованих на реформування місцевого апарату, зокрема, підготовки до виборів земств і міських дум [14].

Суспільно-політичну ситуацію на Правобережній Україні висвітлюють архівні справи фондів: «Подільський губернський комісар УНР» (ф.628), «Головне управління Генерального штабу УД» (ф.1077), «Головне управління Генерального штабу УНР» (ф.1078), «Інспектор державної варті при Подільському губернському старості» (ф.1794), «Міністерство юстиції Української Держави» (ф.2207), «Представник Голови Ради Міністрів Східної армії УД при Австро-угорському вищому командуванні» (ф.2311), «Вінницьке карно-розшукове відділення департаменту державної варті УД Подільської

губернії» (ф.3116) – ЦДАВО України; фонди «Комісії з історії громадянської війни при ЦК КП(б)У» (ф.5), «Комісії з історії Комуністичної партії і Жовтневої революції на Україні при ЦК КП(б)У» (ф.17), «Колекції документів по історії КПУ періоду підготовки і проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції і періоду громадянської війни» (ф.57) – ЦДАГО України; фонди «Прокурора Київської судової палати» (ф.317), «Прокурора Одеської судової палати» (ф.419) – ЦДІАК України; фонди «Колекція документів з історії Вінницької партійної організації» (ф.П-138), «Подільський губернський комендант» (ф.Р-1196), «Подільський губернський комісар тимчасового уряду» (ф.Р-2734) – ДАВО; фонду «Кам'янець-Подільського українського національного союзу» (ф.Р-1158) – ДАХО; фонду «Освідомчий відділ при Київському градоначальнику» (ф.Р-2793) – ДАКО. Вони містять постанови нарад та сільських сходів, рапорти, накази, телефонограми, донесення, резолюції, інформацію про становище на місцях [15], кількість та території селянських повстань [16], судово-слідчі матеріали по розслідуванню погромів панських маєтків, висловлювання та агітацію проти владних установ, інших протизаконних (як кваліфікували їх представники владних структур) дій [17], терористичну та партизансько-підпільну діяльність різних політичних сил на Правобережжі в добу Гетьманату П. Скоропадського. Також матеріали дають нам можливість визначити мотивацію соціальної поведінки, простежити настрої населення.

Соціально-економічна ситуація висвітлюється у фондах «Міністерства торгівлі і промисловості» (ф.1118), «Міністерства продовольчих справ» (ф.2196), «Міністерства праці» (ф.2857) – ЦДАВО України. Тут містяться дані щодо економічної та продовольчої ситуації у Правобережних губерніях [18], [19]. Розкривається картина проблем і перешкод, які стояли перед гетьманськими урядовцями в організаційно-розпорядчій документації, листуванні установ, засідань комісій, телеграмах.

Отже, джерельна база питання формування місцевих органів влади на Правобережжі зазначеного періоду представлена документами центральних та

обласних архівних установ, в яких відображено державне, суспільно-політичне, соціально-економічне життя українського суспільства у період Гетьманату П.Скоропадського. Використання та детальне вивчення документів архівів дає можливість вивчити характер та процес становлення посад губернських, повітових, волосних старост, органів місцевого самоврядування. Загалом архівна база є репрезентативною і дозволяє відображати основні інформативні властивості масиву джерел із проблематики.

Список використаних джерел:

1. Пиріг Р. Спогади гетьмана Павла Скоропадського як історичне джерело / Р.Пиріг // Студії з архівної справи і документознавства. – 2008. – Т.16. – С. 57–72.
2. Пиріг Р. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: сучасний археографічний сегмент / Р.Пиріг // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки: Матеріали Всеукр. наук. конф., 6–7 жовт. 2009 р. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 21–26.
3. Малик А. Мемуари як джерело з історії Української революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / А.Малик. – Львів, 1999;
4. Антонишин А. Поділля в період Української Держави /А.Антонишин // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип.. 20. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. Ред. проф. П.С. Григорчука.- Вінниця, 2012. - С. 71-77
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф.1793. – Оп.1. – Спр.93. – 60 арк.
6. Державний архів Київської області (далі ДАКО). – Ф.2797. – Оп.1. – Спр.109. – 118 арк.
7. Державний архів Вінницької області. – Ф.1543. – Оп.1. – Спр.4. – 529 арк.
8. ДАКО. – Ф.2794. – Оп.1. – Спр.2. – 119 арк.
9. Державний архів Хмельницької області. – Ф.Р-207. – Оп.1. – Спр.2. – 1 арк.
10. Державний архів Житомирської області. – Ф.1644. – Оп.1. – Спр.4. – 313 арк.
11. ЦДАВО України. – Ф.3616. – Оп.1. – Спр.1. – 25 арк.
12. ЦДАВО України. – Ф.1064. – Оп.1. – Спр.15. – 46 арк.
13. ЦДАВО України. – Ф.1216. – Оп.1. – Спр.23. – 9 арк.
14. ЦДАВО України. – Ф.2199. – Оп.1. – Спр.35. – 117 арк.
15. ЦДАВО України. – Ф.2207. – Оп.1. – Спр.1077. – 20 арк.
16. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.5. – Оп.1. – Спр.82. –

272 арк.

17. Центральний державний історичний архів у м.Києві. – Ф.419. – Оп.1. – Спр.7361. – 1 арк.

18. ЦДАВО України. – Ф.2196. – Оп.1. – Спр.337. – 22 арк.

19. ЦДАВО України. – Ф.1118. – Оп.2. – Спр.24. – 12 арк.

SUMMARY

Halatyr V. Researcher State Archive of Khmelnytsky oblast

Question formation and functioning of local authorities on the Right Bank by Hetman Skoropadsky in the State Archives Ukraine.

The author attempted to show the range of available documentary sources on the issue of formation and functioning of local government in Right-Bank Ukraine in the period of Hetman Skoropadsky in the state archives of Ukraine

Keywords: Power, Right-Bank Ukraine, the hetman, archival funds.

Галатир Віталій Вікторович	ПИТАННЯ ФОРМУВАН НЯ І ФУНКЦІОН УВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НА ПРАВОБЕРЕ ЖЖІ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТ У П.СКОРОПА ДСЬКОГО У ДОКУМЕНТ АХ ДЕРЖАВНИ Х АРХІВІВ УКРАЇНИ	Державний архів Хмельницької області	Науковий співробітник		М.Хмельницький Тел.. 0976711814
----------------------------------	---	---	--------------------------	--	------------------------------------